

Eichler 2.800,- Kč

PhDr. Jan Eichler, CSc.

První válka 21. století a její možné důsledky pro bezpečnost ČR

Útok teroristů na USA vyvolal spoustu zneklidňujících otázek. Nejčastější z nich jsou vyjadřovány následovně: proč právě v roce 2001, proč terčem byly USA a konkrétně pak okázala budova WTO, jaké byly záměry organizátorů, jaké budou důsledky pro mezinárodní bezpečnost, ve jménu koho jednali, proč se dějištěm následné ozbrojené konfrontace stal Afghánistán, jak obstála Evropská unie, jak se to vše dotkne bezpečnosti České republiky? Tento článek je jedním z prvních příspěvků do diskuze na toto téma, kterému se jistě bude věnovat řada dalších autorů. Nabízí odpovědi, jež jsou jedním z mnoha možných vysvětlení příčin toho, co se stalo dne 11. 9. 2001 a předkládá hodnocení událostí v době od teroristických útoků na USA do konce ledna 2002. Nastiňuje také jednu z celé řady možných prognóz toho, co bude následovat.

Proč údery přišly v roce 2001?

Údery teroristů přišly v době, kdy v důsledku tzv. geostrategické revoluce [1] trvale narůstal a zvýrazňoval se rozdíl mezi zónou prosperity, stability, blahobytu, bohatství, míru a bezpečnosti na jedné straně a mnohem rozsáhlejší zónou nestability, chudoby či dokonce bída, častých ozbrojených konfliktů a téměř každodenního zpochybňování bezpečnosti ve všech jejích rozměrech na druhé straně. V mnoha zemích této zóny, a to zejména v islámských zemích, se hromadily pocity křivdy a nenávisti vůči bohatému Severu a zejména pak vůči USA [2]. Již v r. 2000 John Steinbruner, velice uznávaný člen americké bezpečnostní obce varoval, [3] že světu hrozí propukání sociálního násilí a možná i zhroucení práva na mezinárodní úrovni. Své znepokojující závěry a koncepční doporučení předkládal Konsorciu pro kooperativní bezpečnost, ale ty nakonec zůstaly bez povšimnutí. Michael Mccgwire, významný americký bezpečnostní odborník, to vysvětluje tím, že v USA nakonec převládá triumfalismus plynoucí z vítězství ve studené válce [4].

Paul Rogers, považovaný za doyenu mírových studií ve Velké Británii, upozornil [5] na narůstající socioekonomickou polarizaci mezi nepříliš početnou skupinou bohatých států na Severu a množstvím chudých států na Jihu jako na nebezpečnou tendenci nestability a konfliktů v globálním měřítku. Vyjádřil velké znepokojení nad prohlubováním příkopu mezi chudými a bohatými (rich-poor gap), které by podle jeho názoru mohlo vyústit v „revoluci nenaplněných očekávání“. Za vážnou hrozbu v národním i mezinárodním měřítku označil násilná sociální hnutí proti elitám, která se obrátí proti stávajícím centrům moci s cílem okázale je potrestat za to, že marginalizují spoustu chudých států a národů, že je vytlačují zcela na okraj světového dění a nedávají jim žádnou možnost, aby se podílely na prosperitě [6].

Proč byly napadeny právě USA?

Při hledání odpovědi na tuto otázku je třeba připomenout některé zlomové události po skončení studené války. Po oslabení vlivu vojenských strategií a lobby zbrojního průmyslu USA v prvních letech po skončení studené války přišla válka v Perském zálivu – tu doprovázela remobilizace ozbrojených sil spolu se soustředěným využíváním nejnovějších vědeckých poznatků a technologií pro vojenské účely. USA po vítězství v této válce dále zvyrazňovaly svůj strategický primát. V roce 1994 svůj vojenský rozpočet navýšily na hodnotu 280 mld. USD (což bylo 88% z hodnoty na konci studené války!) a během dalších šesti let jej postupně přiblížily až k sumě 300 mld. USD. Vojenský průmysl dostával nové zakázky pro potřeby US Army i pro export, stoupal podíl USA na světových zbrojních obchodech – z 27% v roce 1987 se dostal v roce 1994 na 54%! Naprostá většina zbrojních dodávek přitom odchází ze samého jádra zóny stability a prosperity do zóny nestability. Nákupy zbraní často slouží buďto k udržování autokratických režimů v bohatých zemích nebo k pokračování v ozbrojených konfliktech v chudých a nestabilních oblastech.

Důležitou roli sehrály hromadící se důsledky politiky USA za posledních dvacet let. USA dlouho podporovaly Talibán a jeho džihád, protože jej považovaly za svého spojence proti SSSR, který v té době nesmyslně zabředl do války v Afghánistánu [7]. Dalším motivem teroristů byla pomsta za to, že po válce o Perský záliv na posvátné islámské půdě zůstala americká vojska. V neposlední řadě pak šlo i mstu za vedlejší účinky několika ozbrojených konfliktů z poslední doby – nárůst dětské úmrtnosti v Iráku v důsledku amerického embarga, bombardování farmaceutické továrny v Súdánu a palestinsko-izraelský ozbrojený konflikt. To vše jsou další příčiny toho, proč se Talibán nakonec obrátil proti svému „zřizovateli“.

Proč se válka odehrála právě v Afghánistánu?

Geopolitická nepřítel osudu hornaté středoasijské země

Jsou dva hlavní důvody, proč se Afghánistán stal dějištěm první války 21. století – geopolitické a vojenské. Po zániku SSSR se rozehrála další velká geopolitická hra [8]. V ní tato hornatá země znovu trpí proto, že na jejím území se protínají strategické zájmy velmocí, kterým jde o vliv na střední Asii, indický subkontinent, Írán a arabský svět. Jde především o bohaté zdroje ropy a zemního plynu na území postsovětských republik Kazachstánu, Uzbekistánu a Turkmenistánu, z nichž poslední dva jsou severními sousedy Afghánistánu. Ropovody a plynovody by z jejich území mohly být vedeny na jih, k Ománskému zálivu, kde by čekaly námořní tankery, aby po natankování vyplouvaly do Indie, do Japonska, do Evropy, do USA, do Číny a k „asijským tygrům“. Texaská společnost Unocal již od pol. 90. let jednala přímo s prezidenty postsovětských republik, zejména pak s Islamem Karimovem [9]. V roce 1996 s ním USA navázaly bezpečnostní spolupráci a v roce 2001 na území jeho státu rozmístily vojáky 10. divize US Army, aby vše ztvdil americký ministr obrany vyhlášením ze dne 5. 10. 2001 v Taškentu, že USA mají v Uzbekistánu dlouhodobé zájmy [10].

Unocal v roce 1997 vytvořila spolu se saúdsko-arabskou firmou Delta společný podnik Centgaz (Central Asia Gaz) a ten se v lednu 1998 dohodl s vládnoucím Talibánem a slíbil mu příjmy z produktovodů v hodnotě 30 milionů USD. V té době zájem o zisky z nerostného bohatství postsovětských republik výrazně převažoval nad kritickým přístupem k totalitní vládě islámských fanatiků [11]. Když se ale fanatismus obrátil proti samotným USA – zejména

při krvavých atentátech na americká velvyslanectví - šly záměry na postavení plynovodů a ropovodů takříkajíc k ledu. Nebylo možné je uskutečnit do té doby, dokud byl u moci Talibán. Po jeho sesazení a po rozmetání vojsk Al Kajdá napsal výstižné hodnocení americký diplomat Richard Butler: „Válka v Afghánistánu vytvořila politické předpoklady pro vybudování ropovodů vedoucích přes Afghánistán do Pákistánu“ [12].

Jaké byly vojenské důvody války?

Bezprostřední vojenské důvody první války 21. století vyplynuly z toho, že jejímu agresivnímu aktérovi - organizaci Al Kajdá představující síť globálního terorismu - poskytla útočiště fundamentalistická diktatura Talibánu. Její referenční objekt, tedy to, na co se odvolává, v zájmu čeho vede svůj boj, se odvíjí od zneužívání dvou skutečností. Tou první jsou nesporné utrpení desetimilionů prostých lidí v islámských zemích a jejich oprávněné pocity ukřivděnosti, vyloučenosti a naprosté beznaděje. Další skutečností je napjatá politická situace v mnoha islámských zemích, zejména pak v Egyptě, v Saudské Arábii a v Pákistánu, jejichž autokratické a nenáviděné režimy stojí a padají s přímou americkou podporou. Právě z těchto zemí se rekrutovalo nejvíce pohlavárů bin Ládiny organizace Al Kajdá.

USA jakožto napadený aktér byly zaskočeny tím, že teroristé zcela obešli nejsilnější prvky jejich obrany a při velmi nízkých početních stavech a relativně nízkých nákladech dosáhli výsledku, který vůbec neodpovídal poměru vojenských sil - stát, na který připadá 36 % celosvětových vojenských výdajů, dostal nečekaně silný úder od organizace čítající několik tisícovek členů. Znovu se potvrdilo, že terorismus stírá rozdíly mezi malými a velkými, mezi slabými a silnými.

Jak tuto válku hodnotit z vojenského hlediska?

Únosem letadel a sebevražednými atentáty Al Kajdá navázala na tradiční terorismus - novým byla vzájemná kombinace těchto dvou dosud známých metod a zejména pak masovost jak v počtu nasazených komand, tak především v počtu obětí. Terorismus opět použil nepřímou strategii. Napadeného, který se 40 let připravoval na přímou válku proti předem daném nepříteli, zaskočil nepřítel bez jasných obrysů, který není nikde, a zároveň je všude. Obrazně řečeno - namísto boje proti medvědovi přišel boj proti medúze. V rámci takového boje se jako nejúčinnější ukázala kombinace leteckých úderů s akcemi speciálních sil a na ně navazující činnost Severní aliance jakožto vnitřní ozbrojené opoziční síly, která, podobně jako před dvěma lety UCK, plnila „proxies“ - vykonávala nevděčné a nebezpečné úkoly přímo na zemi [13].

Klíčová role leteckých sil

Stejně jako při akci Spojenecká síla v r. 1999 bylo hlavní údernou silou letectvo. Rozdíl byl v tom, že v rámci operace Nekonečná svoboda se muselo vyrovnávat s tzv. tyranií vzdálenosti. Její příčinou byla velká odlehlost afghánského bojiště od amerických leteckých základů. Proto se při nasazování a vyhodnocování přínosu jednotlivých typů letounů počítaly náklady na jednu hodinu jejich letu ve vztahu k jejich schopnosti nést laserem naváděnou munici JDAM (*Joint Direct Attack Munitions*) [14]. Nejchůvě obstál letoun F-16 - může nést maximálně dvě bomby JDAM na největší možnou vzdálenost 900 km, takže náklad na jednu z nich činí

12 760 USD. Jako nejehospodárnější se ukázal bombardér B-1, který je schopný nést celkem 24 JDAM, takže cena jedné klesá na 3690 USD. Velmi dobrého výsledku dosáhl také „starý dobrý“ bombardér B-52 (v používání US Air Force jsou od počátku 60. let) – dosáhl hodnoty těsně přes 5000 USD [15]. Navíc shodil celkem 70 % veškeré munice, přestože na něj připadlo pouze 10 % celkového počtu vzletů během operace. Naproti tomu supermoderní letouny F-117 se z tohoto pohledu ukázaly jako desetkrát nákladnější než B-1, a tak vůbec nebyly nasazeny. Ve srovnání s operací Pouštní bouře výrazně narostlo použití přesně naváděné munice – z 10 na 90 %! [16]

Operace Nekonečná svoboda tedy měla některé základní rysy, díky kterým může být nazývána válkou. Byla časově delší a intenzivnější než operace Pouštní síla, o které se již 10 let běžně hovoří jako o válce o Perský záliv. Řada analytiků a komentátorů v západní Evropě i v USA již běžně používá výraz „The War in Afghanistan“. Tato válka se ve srovnání s válkou o Perský záliv vyznačovala větším počtem vzdušných operací a vyšším množstvím svržených bomb. Další srovnání těchto dvou válek ukazuje na výrazné změny v informační a psychologické oblasti. Na rozdíl od akce Pouštní bouře nešlo o „válku v přímém přenosu“, ale naopak o přísně kontrolované nakládání s informacemi a s obrazovým zpravodajstvím. Dále bylo k vidění podstatně méně civilních obětí leteckých úderů.

Poznatky zobecňující hlavní rysy první války 21. století však jsou typické především pro tento konkrétní typ ozbrojeného konfliktu. Nadále platí všeobecně známá zkušenost, že každá válka může být jiná a přinášet stále nová a nová překvapení. Způsoby vedení ozbrojeného konfliktu z operace Nekonečná svoboda by se mohly ve větším či menším rozsahu znovu použít pouze v případě boje nad územím státu, který by se Afghánistánu let 1997–2001 podobal rozlehlým územím s nízkou lidnatostí, zastaralou výzbrojí protivzdušné obrany (s účinností omezenou na velmi krátký a krátký dosah – tzv. malá PVO), v daném státu by vládla diktatura extremistů, ta by poskytla útočiště mezinárodní teroristické organizaci, vládní nařízení a zákazy by generovaly silící vnitřní opozici, která se pak může stát účinným spojencem i ve vojenské oblasti. Těmito rysům by mohly ve větší či menší míře odpovídat Irák, Súdán, Somálsko.

Jak obstála EU?

V kritických dnech Evropa znovu nedokázala postupovat jednotně. Naopak, Velká Británie, SRN a Francie vedly každá svoji vlastní diplomatickou ofenzívu [17]. Chris Patten, komisař EU pro vnější vztahy, přiznal [18], že členské státy EU jednaly na vlastní pěst. Připomněl opatření Evropské centrální banky k udržení důvěry na trzích, kroky ke stabilizaci situace v Pákistánu, Iránu, Saúdské Arábii, Egyptě a Sýrii, humanitární pomoc Afghánistánu, posilování bezpečnosti letišť a letového provozu a dlouhodobou činnost při zklidňování situace na Balkáně. Přesto všechno však první válka 21. století ještě více zvýraznila rozdíl mezi USA a Evropou. Dále se prohloubil technologický příkop (gap) mezi USA a Evropou. Evropa je ve zpoždění v řadě strategicky důležitých zbraňových systémů – počínaje letouny Eurofighter či Rafale, přes nové druhy munice typu JSDAM, z ponorek odpalované řízené střely s plochou dráhou letu určené k úderům na pozemní cíle až po bezpilotní prostředky typu Predator.

Navíc se znovu ukázala neschopnost Evropy vystupovat jako skutečná politická a vojenská velmoc [19]. Evropané si mohou nadále stěžovat na americký unilateralismus, ale v nejbližších letech se budou znovu muset obracet na USA, aby uskutečnily rozhodující vojenské akce.

Ve strategii USA se tedy dále zvýrazní marginalizace potřeby spojenců. USA směřují k jedno-
rázovým akcím úderného charakteru, zatímco evropským spojencům přenechají následnou
činnost dlouhodobého charakteru, zaměřenou především na stabilizaci poměrů v místě
zásahu. Může se stát, že Washington dále „upevní svůj politický a vojenský leadership, ale
své ozbrojené síly by nevystavoval žádnému riziku pozemních operací“ [20].

Jaké bude zaměření bezpečnostní strategie USA po válce v Afghánistánu?

Jako nové priority americké bezpečnostněpolitické strategie [21] se rýsují dokončení
procesu stabilizace Balkánu, vytvoření nového vztahu s Ruskem, zejména pak prohloubení
spolupráce mezi NATO a Ruskem, posílení obranných schopností NATO s cílem čelit hrozbám
nového druhu a konečně dokončení procesu rozšiřování NATO směrem na východ a jihovýchod.
V takovémto rámci by se i přijetí pobaltských států do NATO mohlo dostat do zcela jiného
rámce, než v jakém se nacházelo před 11. 9. 2001.

Během války o Afghánistán prosadil prezident Putin [22] prozápadní orientaci Ruska.
V zájmu o posílení vlivu Ruska na světovou politiku [23] dal souhlas, aby Američané používali
vojenské základny v Uzbekistánu a v Tádžikistánu [24]. V řadách ruské generality i mezi
diplomaty to ale vyvolalo obavy, aby Washington nakonec neuplatnil tzv. kleenexovou diplo-
maci, tzn. být s Moskvou zadobře, ale jen do té doby, dokud ji bude potřebovat [25]. Vážným
testem pro vývoj vztahů mezi USA a Ruskem bude jednostranné vypovězení smlouvy ABM
a americké rozhodnutí o protiraketovém štítu. Na jedné straně jsou závěry, podle kterých
protiraketová obrana představuje nejúčinnější způsob, jak čelit hrozbě plynoucí z proliferace
zbraní hromadného ničení, a proto by se měla stát prvořadým cílem NATO [26]. Jiní zase
připomínají, [27] že Vladimír Putin zvolil koalici s USA a ostatními západními státy a vypově-
zení smlouvy ABM by vyznělo jako opovržení Ruskem a zbytkem mezinárodního společenství.
Thomas Friedman dokonce zdůraznil, že partnerství s Ruskem je pro USA významnější než
protiraketový štít, který by stejně 11. 9. 2001 byl Spojeným státům zcela k ničemu, i kdyby
jej bývaly měly [28].

Jaké budou priority nové vojenské strategie USA ?

Podle ministra obrany USA budou USA někdy jednat otevřeně, jindy zase tajně, budou
vytvářet přechodné a proměnlivé koalice. Jedním z nástrojů této strategie budou zbraňové
systémy, zejména pak „řízené střely, jež mohou být odpáleny proti vojenským cílům kdekoliv
ve světě“ [29]. Vojenská strategie USA [30] se posune od strategie zakládané na hrozbě
ke strategii opírající se o schopnosti. USA se budou „připravovat na svět, ve kterém jsou
noví a rozmanití nepřátelé, kteří se při dosahování svých cílů budou spoléhat na překvapení,
na zklamání a na asymetrické zbraně (jako například na civilní letouny přeměněné v řízené
střely).“ Tato strategie bude mít tři pilíře - vysokou pohotovost ozbrojených sil, odstrašování
a schopnost rychle zničit nepřítele v případě, že by selhalo odstrašování.

Podle názoru Williama Perryho bude největší hrozbou pro USA útok za použití jaderných
nebo biologických zbraní. Na rozdíl od období studené války však nepůjde o raketový útok,
ale spíše o akci malé teroristické skupiny, která by tyto zbraně přepravila na místo určení
v automobilu, na lodi nebo letadlem. Proto bude narůstat význam prevence proti šíření zbraní

hromadného ničení. V případě ohrožení musí být USA schopny „zničit odpalovací zařízení, skladovací zařízení nebo výrobní kapacity jaderných zbraní kteréhokoli nepřátelského státu. Žádný nepřátelský stát si nesmí myslet, že Spojené státy by na něj v případě napadení neudělily“ [31].

Obrana proti hrozbě teroristických skupin by podle W. Perryho měla spočívat především na moderní „zpravodajské síti a na systémech včasného varování a výstrahy, aby jakýkoli útok mohl být zastaven ještě dříve, než bude zahájen“ [32]. USA proto musejí dále zvýraznit svůj náskok v oblasti protipatření, rušení a klamných cílů [33]. W. Perry předpokládá, že stávající administrativa prosadí své pojetí „rozvrstvené“, obrany, jejíž jednotlivé složky by v případě potřeby operovaly v sekvencích proti balistickým raketám v jednotlivých fázích jejich letu. Dodává ale, že protiraketová obrana by se neměla prosazovat na úkor konvenční vojenské převahy USA, neboť v takovém případě by spíše snížila nežli zvýšila odstrašovací schopnost USA, která musí být vyrovnaná jak v jaderné, tak i v konvenční oblasti. Proto považuje za nezbytné, aby USA přistoupily také k urychlené modernizaci svého stíhacího a bombardovacího letectva, aby tak dále upevnilly svoji vzdušnou nadvládu.

Do jaké míry se změní doktrína bojové přípravy US Army?

Po válce v Afghánistánu je tedy ještě zřejmější, že USA se již nebudou připravovat na velký a dlouhodobý konflikt na široké frontě, s jakým se počítalo v době studené války. Zaměří se především na krátkodobé nebo dokonce jednorázové, ale o to intenzivnější vojenské akce na kterémkoli místě planety. Nadále bude klesat význam vojenských základů v Evropě ve prospěch základů na území USA či letadlových nebo vrtulníkových lodí nezbytných pro překonávání vzdálenosti mezi USA a místem zásahu. Trendem budoucnosti se stane „vedení budoucích válek z vlastního území“ a „opakování války v Perském zálivu - přesun jednotek a jejich výzbroje ze Spojených států na velkou vzdálenost a využití zbraní kosmického věku a nejmodernějších velitelských a štábních systémů ke zničení protivníka“ [34]. Zvýší se množství řízených střel s plochou dráhou letu odpalovaných z ponorek proti pozemním cílům.

USA již nebudou potřebovat velké jednotky v síle divizí nebo dokonce armádních sborů, ale spíše malé jednotky s vysokou pohotovostí a schopností rychlého přesunu. Budou se spoléhat na komanda speciálních sil v počtu 200-400, schopných delšího pobytu na území nepřítele, kde budou především získávat a upřesňovat informace pro navádění prostředků vzdušného napadení. K pozemním akcím se v největším možném rozsahu budou používat jednotky opozičních sil ochotných bojovat proti teroristickým organizacím a vládám, které jim poskytnou útočiště. Příště však USA nebudou chtít, aby se tyto síly „utrhlly“ tak výrazně, jak to předvedla Severní aliance.

Velkou budoucnost mají bezpilotní prostředky - UAV (*unmanned aerial vehicle*). Systémy Hawk se staly úspěšnými náhradníky pilotovaných průzkumných letounů U 2 a v kategorii útočných zbraní zaznamenaly velký nástup systémy Predator. Jejich verze A v Afghánistánu úspěšně zastupovala pilotované letouny A-10 Fairchild. Nesla a odpalovala obávané protitankové řízené střely Hellfire. Výkonnější verze B může po dobu 24 až 26 hodin operovat ve výšce 20 000 m, kde jí nehrozí téměř žádné nebezpečí, neboť rozvojové země nemají protivzdušnou obranu schopnou dosáhnout tak vysoko. Verze B tak může takřka neohroženě nést a po zjištění cílů odpalovat celkem 14 protitankových řízených střel.

Cena jednoho bezpilotního prostředku se pohybuje okolo 3 milionů USD, což je 15-20krát méně než u pilotovaných letadel. Bepilotní prostředky mohou být nasazeny dlouhodobě, zatímco použití letadla je omezeno únavou pilota, náročností doplňování paliva za letu a nezbytnou údržbou stroje po přistání. Navíc mají mnohem kratší lhůtu mezi zjištěním hrozby a případnou odpovědí. Jejich operátor sedí na zemi, takže není ohrožen jeho život. Proto se připravuje zavedení bitevní verze pod názvem UACV (*unmanned combat aerial vehicle*), jež dále zvýší náskok USA v omezování ztrát na vlastní straně a v přesnosti úderů zasazovaných ze vzduchu. Ani tak se ale nezabrání obětem v řadách civilního obyvatelstva v oblastech zásahu.

Jak ještě dlouho se vydrží s dosavadním přístupem k bezpečnosti euroatlantické zóny?

Ukazuje se tedy, že zatím nikdo z tvůrců bezpečnostní strategie USA neznal nic, co by dávalo naději na alespoň pozvolné přehodnocení bezpečnostního paradigmatu ve smyslu, po kterém volá již citovaný John Steinbruner. Nové paradigma by se podle něho mělo posunout „od aktivní konfrontace ke kooperativní angažovanosti jakožto klíčovému strategickému principu.“ Dnes již víme, že takový návrh nebyl vyslyšen v době Clintonových administrativ. Dále známe Mccgwireovo vysvětlení, že příčinou byl triumfalismus po vítězství ve studené válce. Mccgwire se přitom zcela shoduje s názorem Paula Rogerse, že USA a jejich spojenci již nevystačí s uplatňováním zažitých vojenských přístupů k udržování svojí bezpečnosti. Sám Rogers pro tento pojem používá výraz „liddism“ a vysvětluje jej jako „držení poklice nad nestabilitou a nad rozkoly“, přičemž onou poklicí nejčastěji bývá nasazování pořádkových sil nebo v případě větší vyhořelosti dokonce ozbrojených sil [35]. Dodává k tomu, že takový bezpečnostní vzorec je již překonaný, neboť spočívá na stále výraznější převaze donucování nad přesvědčováním, které je bytostným základem politiky.

Po působivém vítězství nad Al-Kajdā vyvstává otázka, zda nezavládne ještě výraznější triumfalismus než po skončení války o Perský záliv v roce 1991 a zda se nakonec neprosadí ještě přezíravější přístup k návrhům odborníků, jakými jsou Steinbruner, Mccgwire či Rogers. Další otázka zní, zda bude alespoň vzato v úvahu doporučení, které sedm týdnů po teroristických útocích vyjádřil světoznámý teoretik S. Huntington slovy: „Spojené státy již nemohou usilovat o nadvládu nad světem. Stejně tak ale nemohou k tomuto světu být lhostejné. Americkým zájmům nemohou sloužit ani internacionalismus, ani izolacionismus, ani multilateralismus ani unilateralismus. Tyto zájmy budou nejlépe chráněny, když se Spojené státy vyhnou krajním stanoviskům a když přijmou atlantickou politiku těsné spolupráce se svými evropskými partnery, aby společně chránili hodnoty společné civilizace“ [36].

Jaké budou důsledky pro bezpečnostní politiku ČR?

ČR je hrozbě terorismu vystavena mnohem méně než USA nebo Velká Británie či Francie. Je však vystavena hrozbám nevojenského charakteru, jimiž vedle terorismu jsou zejména aktivity MOZ (hrozby politického charakteru), důsledky hospodářských krizí (hrozby ekonomického charakteru), migrace obyvatelstva či nárůst nemocnosti nebo epidemií (hrozby sociálního charakteru) a živelní pohromy spolu s důsledky poškozování životního charakteru (hrozby environmentálního charakteru). I při nemalých problémech vnitřního charakteru [37] však

ČR má to základní štěstí, že proměnlivé faktory hrají na počátku 21. století v její prospěch. Přináší do zóny míru a stability, díky nedávno získanému členství v NATO se těší nejvyšším možným bezpečnostním zárukám. Jednání o přistoupení k EU jí otevírají cestu i do skupiny zemí s úspěšně fungujícím tržním hospodářstvím a systémem parlamentní demokracie a s nejvyšším bezpečnostním statutem ve všech hlavních ukazatelích. Není vystavena žádné přímé vojenské hrozbě.

Další zvýraznění dominantního postavení USA v globálním boji proti terorismu a potažmo s tím i ve světové politice spolu s opětovným potvrzením neschopnosti EU prosadit se jako samostatný politický a vojenský činitel globálního významu posiluje objektivní předpoklady pro pokračování nebo dokonce další posílení sklonů USA k unilateralismu. Politikové a strategové USA budou nadále mít určující slovo, ne-li monopol při rozhodování o tom, jak postupovat dál. Jejich definování otázky, kdo je a kdo není teroristou, přitom mohou být i elastická nebo dokonce svévolná [38]. ČR přitom nemá téměř žádné možnosti, jak takový vývoj ovlivnit. Může nanejvýš usilovat o to, aby boj proti terorismu byl věcí co nejširšího mezinárodního společenství za účasti OSN, OBSE a EU. Sama ČR by se měla zapojovat pouze do takových akcí, které budou mít jasný mandát OSN. Jedním z prvních kritérií při rozhodování o nasazení AČR mimo území NATO by měl být soulad mezi záměry vojenských akcí a zájmy místního obyvatelstva. Válka v Afghánistánu přeci jasně ukázala, že vojenské operace jsou tím účinnější, čím více odpovídají zájmům civilního obyvatelstva v oblasti zásahu [39].

Všechny členské státy NATO včetně ČR se budou více či méně inspirovat strategií zaměřenou na získávání nových schopností. Pro AČR to znamená, že pro případ akcí v rámci mnohonárodních sil, u kterých je na sestavení jednotek mnohem méně času [40], by se její bojová příprava měla zaměřovat především na získávání schopností potřebných v nových podmínkách ozbrojeného boje. V těch se AČR nemůže srovnávat nejen s USA, ale ani s předními evropskými státy NATO. Nemůže mít ctížádost na vytvoření silného letectva schopného přesných úderů z velkých výšek, ani nahromadění arzenálu nejmodernějších řízených střel nebo přesně naváděné munice s vysokou ničivou silou. AČR by však měla být schopná podílet se na akcích, ve kterých může jít zejména o zajišťování koridorů pro přísun humanitární pomoci, pro ochranu činnosti nevládních organizací a o zamezování msty vítězů na poražených. K plnění takovýchto úkolů se nejlépe hodí jednotky vojenských lékařů, chemiků a výsadkářů.

Cílem AČR pro střednědobý výhled (do r. 2010-15) by mělo být dosažení schopnosti rychle vyslat jednotku v síle praporu, která by byla schopná spolehlivě plnit úkoly v rámci NATO. Dále by se měla zvyšovat schopnost vysílat v rámci akcí pod mandátem OSN ozbrojené síly tam, kde se hrozby postupně soustřeďují a mohly by vést ke krizím, které by se v případě podcenění nebo zanedbání mohly šířit dál. Jedná se o mise, u kterých je delší čas na sestavení jednotek, na jejich stmelení a speciálně zaměřenou přípravu. V duchu závazků vůči NATO by AČR měla zdokonalovat své schopnosti v oblasti, která má souhrnný název Iniciativa ke zlepšování obranných schopností - DCI. V oblasti nejmodernějších technologií pro obranné účely by ČR měla pozorně sledovat evropský program ETAP [41] a usilovat o postupné zapojování svého průmyslu do jeho dílčích rámcových programů.

- [1] **Strategic Assessment 1997**, Executive Summary, s. xi.
- [2] Jde zejména o Pákistán, kde i vládní kruhy musely postupovat velice opatrně a obezřetně. Blíže viz: **Kamran Khan, Molly Moore**: *Afghans Brace For a U. S. Attack. International Herald Tribune*, 14. 10. 2001 nebo: *The War of Ideas, The Washington Post*, 29. - 30. 12. 2001.
- [3] **John D. Steinbruner**: *Principles of global security*, Washington DC, Brookings, 2000.
- [4] **Michael Mcgwire**: The paradigm that lost its way. *International Affairs* 77, 4 (2001), s. 778.
- [5] **Paul Rogers**: *Losing Control. Global Security in the Twenty-first Century*, Pluto Press, London 2000.
- [6] **Paul Rogers**: *Losing Control. Global Security in the Twenty-first Century*, Pluto Press, London 2000, str. s. 97 - 98.
- [7] **Naomi Klein**: Les sondeurs d'opinion ne font pas de bons généraux. Le nouveau désordre mondial. *Supplément du Monde* 27. 9. 2001, s. X.
- [8] Velká hra v 70. letech 19. století a měla dva hlavní aktéry. Velká Británie jakožto „námořní velmoc“ se snažila proniknout z Indie na severozápad přes Afghánistán, Persii (dnešní Írán) k Turecku a k Černému moři, na východ směrem k Číně, Barmě a Tibetu a hlavně pak na západ - k Perskému zálivu a do Mezopotámie (dnes Saúdská Arábie). Narazila přitom na protitlak „kontinentální velmocí“ - Ruska, které usilovalo o postup na jih, k teplým mořím, k Indii a k Číně. Jedním z průsečíků této geopolitické jevnosti se stalo území dnešního Afghánistánu. Britové je chtěli ovládnout, aby mohli spojit Indii s Persií. Narazili však na tuhý odpor afghánských kmenů, který vyústil do tří po sobě jdoucích válek. Ty skončily vojenskou porážkou Britů, ale samotný Afghánistán hodně utrpěl tím, že se stal obětí mocenských zájmů jiných. Geopolitická nepřízeň této hornaté a chudé země tím však ani zdaleka neskončila.
- [9] Ten byl v 90. letech prvním tajemníkem ÚV Komunistické strany Uzbekistánu, dnes je jeho prezidentem.
- [10] **Marie Jégo**: L'Ouzbékistan renforce ses liens avec Washington. *Le Monde* 24. 11. 2001.
- [11] **Hervé Kempf**: Jusqu'en 1998, Les États - Unis ont été les maîtres d'oeuvre des projets gaziers des talibans. *Le Monde*, 21 - 22. 10. 2001.
- [12] **Richard Butler**: Russia and the U.S. Can Both Win the New Oil Game. *International Herald Tribune* 19 - 20. 1. 2002.
- [13] **Jan Krauze**: Une guerre parfaite? *Le Monde* 24. 11. 2001.
- [14] Jedná se o bombu o celkové váze jedné tuny, která je na cíl naváděna systémem GPS (*Global Positioning System*).
- [15] **Jacques Isnard**: Le B-1, bombardier le plus „rentable“ de l'armée américaine. *Le Monde*, 29. 12. 2001.
- [16] **Jacques Isnard**: Afghanistan, du cavalier au Predator. *Le Monde*, 20. 12. 2001.
- [17] **John Vinocur**: Europe's Leading Nations Use Afghan Crisis to Enhance World Role. *International Herald Tribune*, 12. 10. 2001.
- [18] **Chris Patten**: No, the Fact Is the European Union Stands United. *International Herald Tribune*, 2. 1. 2002.
- [19] **William Pfaff**: A Precarious Balance Emerges Between America and Europe. *International Herald Tribune*, 5. - 6. 1. 2002.
- [20] **Stay in Balkans**, komentář deníku *New York Times* převzatý do deníku *International Herald Tribune* dne 25. 10. 2001.
- [21] **Nicolas Burns**: NATO Is Vital for the Challenges of the New Century. *International Herald Tribune*, 10. - 11. 11. 2001.
- [22] **Natalie Nougayrede**: Vladimir Putin aurait décidé tout seul, malgré de nombreuses oppositions, de se joindre à la coalition. *Le Monde*, 15. 10. 2001.
- [23] **William Pfaff**: A Modern Russian, but Nostalgic for Lost Prestige. 15. 11. 2001.
- [24] **Bush and Russia**. *The New York Times*, 13. 11. 2001.
- [25] **Nina Bachkatov**: Pourquoi Moscou a saisi la balle du bonde. *Le Monde diplomatique*, Novembre 2001.
- [26] **Roland D. Asmus, Ulrich Weiser**: Refit NATO Against Threats From Beyond Europe. 5. 12. 2001.
- [27] **In Its Quest for Supremacy, U.S May Squander Partnership**. *International Herald Tribune*, 17. 12. 2001.
- [28] **Thomas Friedman**: A Russian Partnership Is More Important Than a Missile Shield. *International Herald Tribune*, 1. - 2. 12. 2001.
- [29] **Donald Rumsfeld**: Creative Coalition - Building for a New Kind of War. *International Herald Tribune*, 28. 9. 2001.
- [30] **Donald Rumsfeld**: Start Preparing Now for Nasty Surprises Ahead. *International Herald Tribune*, 5. 11. 2001.
- [31] **William Perry**: Preparing for the Next Attack. *Foreign Affairs*, November/ December 2001. s.35.
- [32] tamtéž.
- [33] V této souvislosti připomíná, že důraz na oblast protipatření je pro USA již tradicí - v 70. a 80. letech na rozdíl od SSSR, který sázel především na protiraketovou obranu, se USA zaměřovaly více na velké radary, na stíhací letouny a na moderní systém protipatření, který měl zmástat raketovou protivzdušnou obranu SSSR.
- [34] **Hoagland J.**: The Trans-Atlantic Military Partners Risk Colliding in the Fog, *International Herald Tribune*, 16. 8. 2001.
- [35] s. 102.
- [36] **Samuel P. Huntington**: Les enjeux et les dangers. Le risque d'un conflit des civilisations. *Le Monde*, 21. - 22. 10. 2001.

- [37] Jde zejména o ekonomické potíže způsobené chybnou transformační strategií, zvýrazňování sociálních nerovností, nízká důvěra občanů v politiku jako takovou a v ekonomické prostředí.
- [38] William Pfaff: The Politics of Terrorism, or Civilians vs. Civilians. *International Herald Tribune*, 10. 1. 2002.
- [39] Lessons From the War. *The Washington Post*, 16. 11. 2001.
- [40] Rozdíl mezi akcemi peacekeeping pod vlajkou OSN a zásahy mnohonárodních sil velice výstižně vymezuje Richard Holbrooke. V prvním případě jde o akce silně politizované a je delší čas na jejich přípravu. Jako příklady uvádí Rwandu, Somálsko či Bosnu. Naproti tomu zásahy mnohonárodních sil jsou rychlé - někdy dokonce do 96 hodin, mají sice mandát OSN, ale v jejich čele stojí země, která k tomu má dobré geografické i politické předpoklady. Jako příklad připomíná zásah ve Východním Timoru, v jehož čele stála Austrálie. Blíže viz: Richard Holbrooke: Send a Multilateral Security Force to Afghanistan. *International Herald Tribune*, 15. 11. 2001.
- [41] ETAP – European Technology Acquisition Programme. Jeho zakládajícími členy jsou: Velká Británie, SRN, Francie, Španělsko, Itálie a Švédsko.

Tradiční islám rozlišuje svět míru - ten vlastní mohamedánský - a pak svět války, který mírumilovné souvrce ohrožuje. Pokud je neohrožuje, mohou tyto dva světy vedle sebe koexistovat. Radikálové bin Ládina typu tuto interpretaci zavrhnou s tvrzením, že existuje jen svět války. Bin Ládín jako dvaadvacetiletý odešel bojovat do Afghánistánu a vítězství nad sovětskou armádou ho přesvědčilo, že svatí bojovníci jsou nepřemožitelní. Že bůh mu za životní dráhu určil zabít co největší počet bezvěrců. Je vykonavatelem vůle Alláha a jen jemu je odpovědný za své počínání. Bin Ládín se pokládá za převtěleného muslimského vojevůdce Saladina, osvoboditele Jeruzaléma od křížáků. Jeho cílem je spojit muslimské státy, obnovit říši od Pyrenejí po Filipíny, zavést globální kalífát, systém kalifů, následovníků Mohameda, kteří vládli v oblastech islámu od 7. do 13. století. V únoru 1988 bin Ládín vyhlásil vytvoření Světové islámské fronty a vydal výzvu zabít všechny Američany, vinné tím, že mají tu vládu, kterou si zvolili. Upozornil na jejich zbabělost, když pár ztrát ve vlastních řadách je přimělo k vyklizení Bejrútu a Somálska. Vyslovil přesvědčení, že několik dalších útoků je přiměje i k tomu, aby odtáhli ze všech islámských zemí, což povede k podobnému rozpadu USA, jako se rozpadl SSSR po své porážce v Afghánistánu.

Milan Hulík

*Rozprášený Talibán a nerozprášený antiamerikanismus,
Polygon, český zahraniční časopis, 1/2002*